

Erika Kržišnik
 Filozofska fakulteta, Ljubljana
 UDK 811.163.6'373.45'27

Prihodnost in bodočnost v slovenskem jeziku

V prispevku je razmerje med členoma sopomenskega para *bodočnost* in *prihodnost*, deloma še par *bodoči* in *prihodnji*, obravnavano z vidika knjižnojezikovne norme in kodifikacije, konceptualne strukture in besedilne rabe. Z analizo skušamo odgovoriti na vprašanje: kaj se zgodi s členom para, ki v sinonimno razmerje vstopi iz zunajjezikovnih razlogov? *Bodočnost* je bila namreč, hkrati z *bodoči*, v slovenščino prevzeta v duhu ideje o slovanski vzajemnosti sredi 19. stol. in ob dejstvu, da je poimenovanje *prihodnost* za isti koncept že obstajalo (enako *prihoden/prihodnji*). Odgovor na zastavljeno vprašanje, ki ga ponujata oba para, se glasi: zaznamovani člen para lahko počasi izgine ali skuša najti svojo pomenskorazločevalno »nišo« tako, da omejeno rabo utrjuje in ustaljuje ob kakem drugem leksemu in tvori zveze v razponu od kolokacije do stalne besedne zveze. Raba *bodočnost* kaže prvo možnost, pri *bodoči* pa nabor stalnih zvez podpira drugo rešitev.

prevzete besede, slovanjenje, konceptualna metafora, purizem, besedilni korpusi

The paper deals with the relations between the synonym pair *bodočnost* and *prihodnost*, as well as to a certain extent *bodoči* and *prihodnji*, discussed from the point of view of standard language norms and codification, conceptual structure and word use. The analysis is an attempt to answer the question as to what happens to the members of a pair that take on a synonymous relationship because of extra-linguistic factors. For *bodočnost*, along with *bodoči*, was borrowed by Slovene in the mid-19th century in the spirit of Slavic mutuality, in spite of the fact that the term *prihodnost* already existed for the same concept (as well as *prihoden/prihodnji*). The answer to the question offered by the two mentioned pairs is that the marked member of the pair may either slowly disappear or may try to find its own semantic niche by strengthening and fixing its limited use alongside some other lexeme, forming a pattern ranging from a collocation to a fixed expression. The use of *bodočnost* points to the first option, whereas in the case of *bodoči* the selection of fixed phrases supports the second option.

loan words, Slavicising, conceptual metaphor, purism, word corpora

1

Temo letošnjega Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture (SSJLK) in naslov tega prispevka lahko razumemo na dva načina: ali gre za prihodnost, ki jo ima slovenski jezik, ali za to, kako je s poimenovanjem za pojem PRIHODNOST v slovenskem jeziku. V tem prispevku bo govor o drugi možnosti.

2

V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (dalje SSKJ: *bodočnost* v 1. knjigi, 1970, *prihodnost* v 4., 1985) najdemo dve besedi: *prihodnost* in *bodočnost*. Pomenska opisa pri obeh sta enaka: 1. 'čas, ki bo prišel', 2. 'obstoj, stanje česa v tem času', tudi nekateri zgledi rabe so zelo prekrivni, npr. *dogodek ima v prihodnost segajoč pomen* in *to bodo dognali šele v bodočnosti*, *boljša, lepa, srečna, svetla prihodnost* in *boljša, lepša bodočnost*, ali celo popolnoma enaki, npr. *načrti za bodočnost/prihodnost*, *prerokovala mu je bodočnost/prihodnost*. Le večji obseg slovarskega stavka pri *prihodnost* bi tujejezičnemu govorniku lahko dal misliti, da ne gre za popolno prekrivnost.

Zgovornejši kot SSKJ je *Slovenski pravopis* (2001; dalje SP 01). Več prostora namenja manj zaznamovani *prihodnosti* in drugim tvorjenkam iz iste osnove, skupaj 8 iztočnic: *prihoden*, *prihodnji*, *prihodnjič*, *prihodnjik*¹ 'naslednik', *prihodnjik*² 'prihodnji čas', *prihodnjokrat*, *prihodnjiški*, *prihodnost*. Še več, *bodočnost* sploh ni uvrščena kot samostojna iztočnica, temveč le kot podiztočnica pri iztočnici *bodoči*, v sestavku katere je vsaki obliki, rabi in tvorjenki dodana nezaznamovana dvojnica,¹ kar pomeni, da je poimenovanje v celotnem nizu tvorjenk iz iste osnove v slovenščini tako ali drugače zaznamovano. Izrazi vrste *bodoč-* so torej tudi knjižnonormativno zaznamovani.

V nadaljevanju bomo skušali odgovoriti na vprašanje, ali je to bolj ali manj posledica jezikovno-normativne narave ali pa ima še drugačne vzroke in nato tudi posledice.

2.1 Knjižnojezikovna norma v slovarjih

2.1.1

Kot najbolj informativen splošni slovar za slovenščino do konca 19. stol. velja Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* (Pleteršnik 1894/1895). To vrednost mu daje med drugim tudi to, da ima gradivo opremljeno s podatkom o viru slovarskega gradiva. Obe besedi, *prihodnost* in *bodočnost*, sta v njem navedeni kot samostojni iztočnici, *bodočnost* (enako tudi pridevnik *bodoč*) pa je označena z *nk*, ki je kvalifikator »zelo obširnega pomena in obsega vse knjištvo in posebno vse časopisje novejše dobe, kolikor ga ni s posebnimi kraticami omenjenega« (Pleteršnik 1894/1895: XV). Tako razmeroma hitro dobimo podatek, da so tvorjenke z osnovo *bodoč-* v slovenščini »nove«. Koliko nove? Kot vir je navedeno *Jan.*, kar se nanaša na Janežičev slovar, in sicer Pleteršnik med krajšavami (1894/1895: XIV) omenja dve izdaji, iz l. 1867 in 1893. Pregled Janežičevih slovarjev pa odkrije, da je *bodočnost* navedena že v prvi izdaji, l. 1850 v nemško-slovenskem delu in l. 1851 v slovensko-nemškem. Ne glede na to ostaja dejstvo, da je *bodočnost* beseda, ki je bila na novo prevzeta sredi 19. stol., torej v skladu z idejami ilirizma in slovanske vzajemnosti v procesih t. i. slovanjenja in etimologiziranja, in ob dejstvu, da je sopomenka *prihodnost* v slovenščini že obstajala. Podatka o viru pri iztočnici *prihodnost* Pleteršnik namreč nima, kar verjetno pomeni, da je bila beseda v slovenskem besedišču tedaj že bolj ali manj samoumevna. Pa vendar je ne najdemo v vseh starejših slovenskih slovarjih, nimata je na primer niti Gutsmanov (1789) niti Pohlina slovar (1781). V Murkovem slovarju (1833) je navedena pod dvema iztočnicama: pod osrednjeslovensko različico *perhod* (*perhódnost*) in vzhodnoslovensko *prihod* (*prihodnost*). Omembe vredno se zdi še to, da je *prihodnost*, z variantnim naglasom *prihodnost* in *prihódnost*, opremljena z oznako *fig[urativno]* (prim. op. 2), *perhodnost* pa je brez oznake. A verjetno gre le za različno pokrajinsko zaznamovanost, saj je obema (vsem trem) pripisan en sam nemški ustreznik: *Zukunft*.

2.1.2 Stanje v slovenskih pravopisih

Čeprav slovarski deli slovenskih pravopisov daleč presegajo naloge ortografskega slovarja in so tudi kodifikatorji pravorečne, oblikoslovne, besedotvorne itn. norme, se obe sopomenski besedi v njih ne soočita vse do *Slovenskega pravopisa* 1950 (dalje SP 50). V prvem slovenskem pravopisu

---

¹ Prim. SP 01: 131: »sopomenka v ležečem tisku brez oklepaja zaznamuje v knjižnem jeziku nevtralnno ali navadnejšo dvojnico«.

(Levec 1899) je samo pridevniška iztočnica *bodoč* 'zukünftig', v Breznikovem (1920) in Breznik-Ramovševem (1935) samo *prihodnost* pod iztočnico *prihodnji*. Šele SP 50 ima tako *bodočnost* kot *prihodnost*. *Prihodnost* je uvrščena pod iztočnico *prihod*, medtem ko se *bodočnost* pojavi celo dvakrat, in sicer pod iztočnico *biti* in kot samostojna iztočnica, vendar je v obeh primerih v ležečem tisku dodano pojasnilo *prihodnost*. Kot lahko preberemo v navodilih, so tako podane »vse razlage od slovniskih krajšav do pomenskih objasnitev« (SP 50: 6) in v tem primeru lahko *prihodnost* ob *bodočnost* razumemo le kot »pomensko objasnitev«. Precej drugačna je vrednost kurzivnega »pojasnila« *prihodnost* ob iztočnici *bodočnost* (in *bodoč* ter vseh drugih pod to iztočnico navedenih tvorjenkah) v *Slovenskem pravopisu* 1962 (dalje SP 62). Takole se razlaga (SP 62: 6):

Pri redkeje rabljenih, pomensko manj znanih ali le krajevno živih izrazih so po navadi dodani tudi splošno razumljivi in rabljeni sinonimi. [...] Marsikdaj je napotilo za rabo tudi že v tem, če ima kakšna beseda ob sebi v kurzivi po enega ali več izrazov z istim pomenom.

Zdaj je to že eksplicitna ocena izraza *bodočnost* kot za knjižni jezik zaznamovanega. V isti smeri, kot že rečeno, nadaljuje tudi zadnji SP 01. A če je *bodočnost* v SP 62 posebna iztočnica in je *prihodnost* skupaj z drugimi izpeljankami navedena pod iztočnico *prihod*, je situacija v SP 01 ravno obrnjena: vse tvorjenke iz te osnove so uvrščene kot samostojne iztočnice (gl. pod 2), medtem ko je *bodočnost* podrejena iztočnici *bodoči*. Tudi to je hierarhiziranje.

2.1.3

Če povzamemo: sredi 19. stol. tako rekoč »ideološko« in neorgansko – zaradi splošne težnje, očistiti slovenščino germanizmov s pomočjo novih, pogosto iz drugih slovanskih jezikov prevzetih besed – in hkrati brez poimenovalne potrebe prevzeta *bodočnost* je morala prej ali slej postati tarča ne samo purističnih, temveč tudi splošno jezikovnokulturnih in knjižnojezikovnonormativnih prizadevanj. Zdi pa se, da je morala biti *bodočnost* med bolj modnimi prevzetimi besedami v tistem času. Tako sklepamo iz podatka, da *Mali besednjak slovenskiga in nemškiga jezika/Kleines Wörterbuch der slovenischen und deutschen Sprache* treh avtorjev, Keka, Metelka in Šlakerja, v prvi (l. 1834) in drugi izdaji (l. 1843) nima ne *bodoč* ne *bodočnost* ne *prihoden*, *prihodnji* in ne *prihodnost*, nakar se v tretji izdaji l. 1854 v slovarju nenadoma pojavi samo *bodočnost*. Pri tem ni toliko povedno, da *prihodnosti* ni, kakor to, da *bodočnost* je – gre namreč za neobsežen slovar, kar pove že sam naslov (Kek, Metelko, Šlaker 1834, ²1843, ³1854), zato bi bile v njem pričakovane predvsem »pomembne« besede.

A tudi *prihodnost* ni brez preteklih težav. Sinhrono je namreč tvorjenka iz *prihoden* (po SSKJ) 'nanašajoč se na prihod', ne iz *prihodnji* 'ki bo v prihodnosti'.² Tako je tudi pojasnjen njen zapis, prim. razliko med *prihodnost* (< *prihoden*) in *sedanjost* (< *sedanji*). Ker sta se priponi *-en* in *-nji* zaradi pretiranega in ne vedno strokovnega etimologiziranja v drugi polovici 19. stol. deloma prepletli (o tem A. Breznik v kritiki Levčevega *SP*, 1913–1915, prim. Breznik 1982: 98–102), se je tudi pomenska razločevalnost med njima v občutku rojenih govorcev nekako zabrisovala (smer delovanja nerazločevalnosti je bila tudi obrnjena: ker je bila pomenska razločevalnost premajhna,

2 V tem smislu gre res za pomenski prenos, o čemer pripoveduje oznaka *fig.* ob *prihodnost* v Murkovem slovarju.

je prihajalo do zamenjevanja pripon). Dokaze za to najdemo še danes. Pogledali smo stanje v elektronskih korpusih slovenskih besedil *Gigafida* (referenčni korpus obsega 1,2 milijarde besed, gradivo od 1990. do 2011. leta) in *Kres* (referenčni in iz *Gigafide* uravnoteženi korpus, obsega 100 milijonov besed).³ Iskanje *prihoden* daje v *Gigafidi* 349 zadetkov, od tega jih je samo 48 z ustreznim pomenom 'nanašajoč se na prihod' (npr. *prihodni vizum* itn.), od preostalih je kar nekaj takih, ki so korpusni šum (npr. napačen zapis *prihodn ost*), velika večina zadetkov pa predstavlja pomensko neustrezne rabe *prihoden* za pomen *prihodnji*. Ker je *Kres* uravnoteženi korpus, kar v tem primeru pomeni, da gre za uravnoteženo razmerje med besedili različnih funkcijskih vrst (ne prevladujejo na primer spletna besedila, v katerih je močan vpliv govorjenega jezika in neknjižnih vrst), smo še v njem natančneje pregledali vsega 27 najdenih zadetkov *prihoden*. Rezultat je, da ustreznemu pomenu 'nanašajoč se na prihod' pripada tudi ustrezen zapis (*prihoden*) v 13 primerih, pomensko neustreznih je 12 rab, ko bi bila zahtevana oblika *prihodnji*.⁴ Posledica nerazločevalnosti je včasih tudi napačen zapis besede *prihodnost* kot *prihodnjost*, prim. *Gigafida* – zapis *prihodnost* 184.408 pojavitev, zapis *prihodnjost* 245;⁵ *Kres* – *prihodnost* 13.028, *prihodnjost* 16.⁶

3

In če povzamemo še enkrat, lahko rečemo, da je (bilo) razmerje med *prihodnost* in *bodočnost* knjižnojezikovnonormativno nedvomno uravnavano. Še več, Slovenci smo (vsaj) v kodifikaciji imeli težave tako z *bodočnostjo* kot tudi s *prihodnostjo* (čeprav seveda na povsem različnih ravneh). Še vedno pa ostaja vprašanje: ali je razmerje med rabama obeh besed, pa tudi drugih besed z obema osnovama (*bodoči* – *prihodnji*, v *bodoče* – v *prihodnje*), kakor se danes izkazuje v besedilnih korpusih, predvsem posledica normativnega vrednotenja ali pa je pravzaprav tudi norma samo posledica česa drugega? Česa? Če samo ponovimo sociolingvistične razloge, kakor smo nakazali že zgoraj, ko smo prevzem *bodočnosti* označili kot »ideološki«, ostajamo še vedno v okviru vrednotenja jezikovnih dejstev od zunaj. Zato poskusimo izrabit še kognitivni vidik. Ker je ČAS sam na sebi eden najbolj abstraktnih pojmov, nam njegovo strukturo, kakor jo odraža slovenščina, lahko razkrije konceptualnometaforična analiza.

3.1

Konceptualna podlaga obeh izrazov *bodočnost* in *prihodnost* je zelo različna. Že na sinhroni ravni se kaže z dvema različnima »slikama«: *bodočnost* je čas, ki bo (obstajal), *prihodnost* je čas, ki bo prišel. Potrjuje pa se tudi z etimološko analizo, prim. v *Slovenskem etimološkem slovarju* (Snaj 1997): *bodoči*, *bodočnost* – »prvotni pomen je 'takšen/tisti, ki bo (postal)'«, *prihodnji*, *prihodnost*,

3 Veliko pove tudi dejstvo, da je bila beseda *prihoden* v več kot 600-milijonskem referenčnem korpusu *Fidaplus* (besedila od 1990. do 2006. leta, kasneje je bila v celoti vključena tudi v *Gigafido*) pri lematizaciji spregledana.

4 Dva zadetka sta korpusni šum.

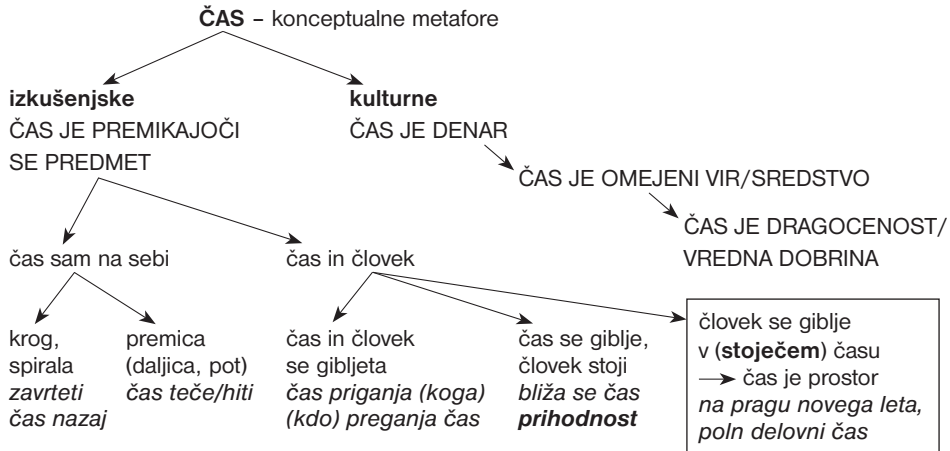
5 Velika večina v spletnih besedilih.

6 Da bi bil *prihodnjost* pravzaprav sistemsko (glede na pomensko povezavo s *prihodnji*) edino pravičen zapis, piše v že omenjeni razpravi Breznik (1913–1915, cit. po Breznik 1982: 101): »Pravopisna raba je utrdila pisavo *prihodnji*, *prihodnjost*, dasi etimologija ne govori zanjo.« V op. 49 na isti strani pa še: »Res so N[ovice] pisale do l. 1863 skoraj brez izjeme: *prihodnji*, pa *prihodnost*, toda povsod drugod se je pisalo dosledno *prihodnjost* [...]«

prihodnjič – »izpeljanke, sorodne z nem. *kommen* 'priti', *zukommen* 'priti, približati se'«. Opazna razlika med slikama je statičnost ene (*bodočnost*) in dinamičnost druge (*prihodnost*).

V slovanskih jezikih sta prisotni obe vrsti poimenovanj, pri čemer v enih prevladujejo poimenovanja, ki izražajo statični koncept, npr. v češčini, hrvaščini, srbščini, ruščini, ukrajinščini, v drugih tista, ki izražajo dinamičnega, npr. v poljščini, makedonščini. Če sta v jeziku za pomen 'prihodnost' prisotni obe, so poimenovanja ene vrste na neki način zaznamovana. V bolgarščini je na primer poimenovanje z dinamičnim konceptom *grjadušče* (*грядущее*) 'prihodnost' zastarelo, nevtrarno je poimenovanje s statičnim *bъdešče* (*будеще*). V sosednji makedonščini pa se je, nasprotno, uveljavil dinamični koncept prihodnosti *idnina* (*иднина*). Slovenščini sosednji slovanski jezik, tj. hrvaščina, ima samo poimenovanja statične vrste *buduč-*, slovenščina pa, kot rečeno, obeh vrst. In najprej nas zanima, kakšno je v slovenščini razmerje med obema na konceptualni ravni.

O tem lahko največ izvemo, če si pogledamo, kako je v slovenščini konceptualiziran čas. Že opravljena analiza (prim. Kržišnik, Smolić 2000) kaže, da sta v slovenščini jezikovno uresničeni dve temeljni konceptualni metafori za pojem ČAS, in sicer ČAS JE PREMIKAJOČI SE PREDMET in ČAS JE DENAR.⁷ V literaturi najdemo podatek, da sta to temeljni konceptualni metafori za ČAS tudi v drugih jezikih (za angleščino to ugotavljata Lakoff in Johnson na več mestih, prvič v Lakoff, Johnson 1980: 7–9, 41–44, 61–68) in verjetno sodita med bolj univerzalne konceptualne metafore. Zato je za naše razmišljanje pomembnejši podatek, da je metafora ČAS JE PREMIKAJOČI SE PREDMET v slovenskem jeziku bolj strukturirana in pogosteje jezikovno realizirana, tj. zapolnjuje jo več in bolj različnih konvencionaliziranih jezikovnih izrazov, kar je razvidno iz naslednje sheme:

Shema 1: ČAS – konceptualnometaforični prikaz

Shema je objavljena v E. Kržišnik 2004: 69.⁸ *Prihodnost* je v njej umeščena kot poimenovanje, ki se s svojo konceptualno vsebino »naravno« prilega splošni strukturi koncepta ČAS, izražene ga

⁷ Poleg tega še nekaj osamljenih, npr. ČAS JE ZDRAVNIK (*čas celi rane*) ali ČAS JE RASTLINA (*čas je dozorel*).

⁸ Vendar z napako: v tisku je izpadla podrejena metafora »čas in človek se gibljeta«.

Prihodnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi

s slovenskim jezikom. *Bodočnost* nekako ostaja zunaj. Mogoče bi jo z nekaj ali dosti rezerve lahko umestili le v eno od podrejenih metafor (v shemi je uokvirjena). S tem interpretacijo dopolnjujemo z mislijo, da bi *bodočnost*, če že, morda lahko zapolnila ta del celotne strukture koncepta (kot prositor). Njena podrejenost v slovenščini je tako na konceptualni ravni dobro razvidna in ni nenavadno, da se izraža tudi na jezikovni.

3.2 Raba

Za začetek navedimo nekaj statističnih podatkov iz korpusov, da bomo vedeli, o kakšnih/kolikšnih razmerjih govorimo. V referenčnem in uravnoteženem korpusu *Kres* se *prihodnost* pojavi 13.028-krat, *bodočnost* pa 497-krat, ali drugače povedano: pojem PRIHODNOST je z besedo *prihodnost* poimenovan v dobrih 96,3 odstotka in z besedo *bodočnost* v slabih 3,7 odstotka. Podatki v treh korpusih in razmerja v njih so prikazani v spodnji tabeli.

korpus	<i>bodočnost</i>	<i>prihodnost</i>	<i>bodoči</i>	<i>prihodnji</i>
Fidaplus	2818	92.893 ⁹	30.956	139.520
	1 : 33		1 : 4,5	
Gigafida	5122	184.408	56.287	296.872
	1 : 36		1 : 5,2	
Kres	497	13.103	3702	12.352
	1 : 26		1 : 3,3	

Tabela 1: Razmerja med rabo *bodočnost* – *prihodnost* in *bodoči* – *prihodnji* v korpusih *Fidaplus*, *Gigafida* in *Kres*

V tabeli je poleg razmerja med *bodočnost* in *prihodnost* tudi razmerje med pridevnikoma *bodoči* in *prihodnji*. Tako se dobro pokaže razlika med obema razmerjema. Razlika med rabo *bodočnost* in *prihodnost* je tako velika, da bi v vseh smislih zaznamovano poimenovanje *bodočnost* počasi lahko uvrstili med leksiko, ki se iz slovenščine pospešeno umika. Razmerje med rabo *bodoči* in *prihodnji* kaže drugačno podobo. Seveda je glede na pogostnost raba besede *bodoči* v primerjavi s *prihodnji* še vedno zaznamovana, a besede vendarle ne moremo imeti za neaktualni del besednega zaklada danes.

Zato se na tem mestu zastavlja vprašanje: kaj se zgodi z leksemom (besednim ali besednozveznim), ki v tekmi s sopomenko izgublja? Odgovor, ki ga ponuja tekma med *bodočnost* in *prihodnost* ter *bodoči* in *prihodnji*, se glasi: lahko počasi izgine ali pa skuša najti svojo pomenskorazločevalno »nišo«. Zadnje najlaže naredi tako, da svojo tako ali tako omejeno rabo utrjuje in ustaljuje ob kakem

⁹ Avtomatsko pridobljene številke v stolpcih *bodoči* in *prihodnji* so zmanjšane za število pojavitev prislovne zveze v *prihodnje* in v *bodoče* (v vseh treh korpusih).

drugem leksemu in tvori zveze v razponu od kolokacije do stalne besedne zveze (terminološke ali frazeološke). Poglejmo, kako je (bilo) v tem primeru.

3.2.1

V paru *bodočnost – prihodnost* je *bodočnost* po pogostnosti rabe že dolgo popolna poraženka, tudi po slovarskih podatkih. Podatki v vseh treh korpusih kažejo, da imata obe pridevniške kolokatorje, ki kažejo trdnost zveze: *bližnja/lepa/svetla bodočnost/prihodnost*, ki pa so ob obeh jedrih nekoliko različno razporejeni: ob *prihodnost* je zaporedje po trdnosti kolokabilnosti *bližnji, svetel, lep*, ob *bodočnost* pa *svetel, bližnji, lep*. Pri pridevniku *lep* je opazno še to, da se ob *bodočnost* ustaljuje v obliki primernika (*lepša bodočnost*), medtem ko je ob *prihodnost* raba enakomerno porazdeljena (*lepa/lepša prihodnost*). Tako *lep* kot *bližnji* v zvezah ohranjata svoj slovarski pomen, medtem ko *svetel* ob obeh nastopa v prenesenem pomenu 'uspešen, dober, pozitiven', tako da lahko govorimo o frazeoloških zvezah skupovskega tipa, prim. zgleda (vsi zgledi v nadaljevanju so iz *Gigafide*):

V državi, ki ima več deset elektrarn, je priseganje na električna vozila logično. Omenjeni Nemeč pa napoveduje **svetlo prihodnost** sintetičnim biogorivom.

Toda navijaška armada Green Dragons verjame, da ima projekt »Olimpija« **svetlo bodočnost**. To potrjuje, da ima njen ideolog Miran Pavlin izjemen politični dar prepričevanja.

Še več, zlasti novejše gradivo in najpogosteje, čeprav ne izključno, gradivo iz spletnih virov kaže, da gre zlasti v zvezi *svetla bodočnosti*, redkeje *svetla prihodnost*, tudi že za frazeološki sklop s pomenom '(kjer/ko je) vsega dobrega v izobilju' ali kar 'izobilje'.¹⁰ Prim. zgleda:

Ni mi jasno zakaj se nekateri tako prizadeto oglašajo. A je mogoče komunizem tudi brez ata Kučana možen. To ne vem. Če, mi pa le povejte, kdo vas sedaj vodi v **svetlo prihodnost**. Vse pa res ne morem vedeti.

[...] in z velikim užitkom srebali priporočeno nam Lisjakovo vitovsko garganjo, ki nam je kazala pot v **svetlo bodočnost** še vsevilj dostojnega domačega pršuta z ovčjim sirom in toplih predjedi.

Opraviti imamo torej z dvema frazemoma, ki imata dve sestavinski varianti in različno stopnjo idiomatičnosti. Vsaj pri sklopovskem frazemu tudi ni mogoče spregledati pogosto prisotne ironije, deloma celo negativnega vrednotenja v konotativnem delu pomena, kar kažeta tudi zgornja zgle-da. Posebej pri *svetla bodočnost* je deloma opazna tudi tematska vezanost na »čas in kraj«, zveza pa nakazuje svoj izcitatni izvor (politična besedila po drugi svetovni vojni). Prim.:

[...] tako smo tudi mi, tak občutek imam, 50 let poslušali o čistih, pogumnih, požrtvovalnih komunističnih herojih in osvoboditeljih, ki nam gradijo **svetlo bodočnost**, ter o domobrantskih izdajalcih, kolaboracionistih in fašistih, podganah, podnu.

V zvezi z izcitatnim nastankom *svetle bodočnosti* je nadvse nenavadno, da je v SSKJ kot stalna zveza pod iztočnico *svetel* navedena samo *svetla prihodnost*, ne pa tudi *svetla bodočnost*. Le-ta se v njem skriva pod nepričakovano in popolnoma nepredvidljivo iztočnico *odpirati* v obliki *pred*

10 Blizupomensko frazemoma *obljubljena dežela* in (*tam*), *kjer se cedita med in mleko*.

njo se odpira svetla bodočnost, zgled je opremljen s kvalifikatorjem *pre[n]fesen[oj]*, ki se seveda nanaša na *odpirati*, ne na *svetlo bodočnost*, ta ostaja brez pomenskega pojasnila.¹¹

3.2.2

Svetlejšo prihodnost ima, kar se tiče sklepanja kolokacijskega zaveznitva, šibki člen v pridevniškem paru *bodoči – prihodnji*. Že nabor samostalnikov ob obeh pridevnikih kaže precej jasno diferenciacijo kolokabilnosti,¹² in sicer tako, da se ob *prihodnji* pojavljajo predvsem samostalniki s časovnim pomenom (*nedelja, leto, teden, pomlad, sezona, mandat, razvoj*), ob *bodoči* pa najpogosteje samostalniki s pomenom 'funkcija človeka' (*članica, učitelj, šef, gimnazijec, frizer, kapitalist, zvezdnik*). Druga obetavna lastnost je, da je pridevnik *bodoči* specializiral svoj pomen v smeri 'ki je/bo v zelo bližnji, že pričakovani bodočnosti' in je tako postal slovenska ustreznica iz latinščine izvirajočega frazema *in spe* 'v pričakovanju, v nadi'.¹³ S tem pomenom tvori nekaj stalnih besednih zvez, ki jih prinašajo slovarji, npr. *bodoča žena, mož, zet, tašča, snaha* – te zveze in njihov pomen so (že) toliko ustaljene, da čigava *bodoča žena* ni (nujno) hkrati tudi *njegova prihodnja žena*. Celovit frazeološki pomen že imajo *bodoča mamica/mati/mama* 'nosečnica' (medtem ko so *prihodnje mamice* na primer potencialno vse deklice) in pravzaprav tudi *bodoči očka/oče* 'partner/mož nosečnice, oče otroka, ki ga nosi nosečnica'. Kljub temu se ob 1395 pojavitvah zveze *bodoča mamica*, razporejenih v letih od 1994 do 2011, v *Gigafidi* v tem pomenu 25-krat pojavi tudi raba *prihodnja mamica*. Ker je večina primerov (razen enega iz *Dnevnika* in štirih iz *Kmečkega glasa*) iz t. i. ženskih revij (*Gloss* in *Lepota*) in so tudi časovno omejeni (2000–2007), bi lahko rekli, da je šlo za idiolektalno, morda lektorsko podprto normo, ki pa ji glede na vse povedano ne moremo odrehati sistemskosti: *prihodnji* namreč načeloma lahko nadomesti *bodoči*, obrnjeno ni mogoče.

Edina stalna besedna zveza s pridevnikom *prihodnji* je slovnični termin *prihodnji čas*, ki je v slovenščini vsaj že od Vodnikove slovnice 1811. leta (takrat kot *prihodni čas*). Presenetljivo je, da se čas kot kolokator ob *prihodnji* tudi v uravnoteženem korpusu *Kres* pojavi šele na 138. mestu s 33 zadetki, od katerih pa sta terminološka samo dva. Čeprav *Kres* seveda ni specializirani korpus, je podatek vsaj presenetljiv in pove nekaj o korpusnih virih.

4

Za konec bi bilo mogoče reči, da je bila v 19. stol. v skladu z idejo slovanske vzajemnosti prevzeta *bodočnost* v tekmi z domačo sopomenko *prihodnost* vsaj deloma tudi na podobno ideološki način (puristično) poražena. Da ta vpliv podpira še dejstvo, da je sistemski člen v paru vendarle *prihodnost*, kaže po eni strani konceptualnometaforična analiza časovnih izrazov v slovenščini in po drugi dejstvo, da je osnova *bodoč-* našla svojo nišo v stalnih zvezah.¹⁴

11 Tudi v novem *Slovarju slovenskih frazemov* (Keber 2011) te besedne zveze ni.

12 Čeprav diferenciacija ni ravno strogo zamejena, ker se kar nekaj kolokatorjev pojavlja ob obeh, nekateri celo z enako kolokabilnostjo, a ob *bodoči* manj pogosto, npr. *rod, generacija, vlada, organiziranost*.

13 Prevzeti frazem v slovenščini nekako odhaja iz rabe (v *Gigafidi* se pojavi le 11-krat).

14 Zadnja beseda vendar še ni bila izrečena – to kaže podatek, da *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika* (2012) ne navaja iztočnice *bodoči*, čeprav bi pričakovali, da bo nadgradil SSKJ (tu sta navedeni *bodoča mamica* in *bodoča snaha*) s podatkom o stalnih zvezah, ki jih v njem ni, recimo vsaj z *bodoča mati, bodoči očka/oče* ali *bodoča/i žena/mož*. Za *bodoči očka* je v *Fidiplus* 113, v *Gigafidi* 250 zadetkov – kar glede na omenjeno povezavo med obema korpusoma (op. 3) pomeni, da je raba ustaljena in narašča. Res pa je v uravnoteženem *Kresu* le 14 pojavitev te zveze.

Viri in literatura

- BREZNIK, Anton, 1982: *Jezikoslovne razprave*. Ljubljana: Slovenska matica.
- BREZNIK, Anton, 1920: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Jugoslovanska založba.
- BREZNIK, Anton, RAMOVŠ, Fran, 1935: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Znanstveno društvo. *Fidaplus, Korpus slovenskega jezika*: www.fidaplus.net
- Gigafida, Korpus slovenskega jezika*: www.gigafida.net
- GUTSMAN, Ožbalt, 1789: *Deutsch-windisches Wörterbuch*. Klagenfurt: gedruckt und im Verlage bey Ignaz Aloys edlen von Kleinmayer.
- JANEŽIČ, Anton, 1850: *Vollständiges Taschen-Wörterbuch der slovenischen und deutschen Sprache. Deutsch-slovenischer Theil*. Celovec: J. Sigmund.
- JANEŽIČ, Anton, 1851: *Popólni ročni slovár slovénkega in némškega jezika. Slovénko-némški děl*. Celovec: v založbi J. Sigmundove knjigárnice.
- KEBER, Janez, 2011: *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- KEK, Jožef, METELKO, Franc, ŠLAKER, Janez Nepomuk, 11834, 21843: *Kleines Wörterbuch der slowenischen und deutschen Sprache // Mali besednják slovénkiga in némshkiga jesika*. Laibach: J. Blasnik.
- KEK, Jožef, ŠLAKER, Janez Nepomuk, METELKO, Franc, 31854: *Kleines Wörterbuch der slowenischen und deutschen Sprache // Mali besednják slovénkiga in némshkiga jesika*. Laibach: Kleinmayr & Bamberg.
- Kres, Korpus slovenskega jezika*: www.kres.net
- KRŽIŠNIK, Erika, 2004: Pojmovanje metafore v kognitivnem jezikoslovju: čas je denar – tako rečemo = tako mislimo. Marko Jesenšek (ur.): *Slovenski jezik in literatura v evropskih globalizacijskih procesih, Zbornik Slavističnega društva Slovenije* 15. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 56–74.
- KRŽIŠNIK, Erika, SMOLIČ, Marija, 2000: »Slike« časa v slovenskem jeziku. Irena Orel (ur.): *36. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 7–19.
- LAKOFF, George, JOHNSON, Mark, 1980: *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- LEVEC, Fran, 1899: *Slovenski pravopis*. Dunaj: Cesarska kraljeva zaloga šolskih knjig.
- MURKO, Anton, 1833: *Slovénko-Némshki in Némshko-Slovénki rôzhni besédnik*. Gradec: v salógi in na prodaj per Fránzi Ferstli: Janes Lavre Greiner.
- PLETERŠNIK, Maks, 1894/95: *Slovensko-nemški slovar*. Ljubljana: Založilo in na svetlo dalo knezoškofijstvo. <http://bos.zrc-sazu.si/pletersnik.html>
- SNOJ, Marko, 1997: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*, 2012. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, ZRC SAZU.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), 1970–1991. Ljubljana (CD-rom in spletna verzija): <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>.
- Slovenski pravopis* (SP 50), 1950. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Slovenski pravopis* (SP 62), 1962. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Slovenski pravopis* (SP 01), 2001. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, ZRC SAZU. <http://bos.zrc-sazu.si/sp2001.html>